

คู่มือแนวทาง
บูรณาการนวัตกรรมการศึกษาของเสรมผู้กิจพอเพียง
ในการเรียนการสอน

โรงเรียนกัลยาณวัตร
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

สารมูลนิธิสยามกัมมาจล

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางสำคัญในการดำเนินชีวิต ที่มีสติ และปัญญา นำการตัดสินใจ โดยมีหลักง่ายๆ คือจะทำอะไรก็ให้มีความพอประมาณกับกำลังความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ คำนึงถึงสาเหตุ และผลลัพธ์ของการกระทำของตนโดยไม่ประมาท ซึ่งสิ่งต่างๆ ดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้จำต้องอาศัยเงื่อนไขของการแสวงหาความรู้ในเรื่องที่จะทำโดยละเอียด รอบคอบ และที่สำคัญต้องอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม

มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เล็งเห็นความสำคัญในการปลูกฝังหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงลงในใจปวงชนชาวไทยโดยเฉพาะในเยาวชนซึ่งเป็นกำลังของชาติ จึงได้จัดทำโครงการเสริมศักยภาพการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาและชุมชนขึ้น เพื่อสนับสนุนให้โรงเรียนต่างๆ นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การเรียนการสอน และเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนขยายผลตลอดจนสนับสนุนให้มีการจัดทำสื่อนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาพอเพียง

มูลนิธิสยามกัมมาจลใคร่ขอขอบคุณสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา โดยคุณทรงพล เจตนาวณิชย์ และคณะที่เห็นความสำคัญของโครงการดังกล่าว และเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้ ตลอดจนการจัดทำสื่อต่างๆ ที่มีคุณค่าเผยแพร่สู่สาธารณชน

ปิยาภรณ์ มัณฑะจิตร
ผู้จัดการมูลนิธิสยามกัมมาจล
มกราคม ๒๕๕๒

คำนำ

หนังสือประกอบตลาดนัดความรู้ ครั้งที่ ๑ จัดพิมพ์ขึ้นภายใต้โครงการเสริมศักยภาพการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาและชุมชน โดยความร่วมมือของมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) และสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา โดยมีสถานศึกษาที่สนใจสมัครเข้าร่วมโครงการรวม ๖๘ แห่ง จากจำนวนสถานศึกษา ๑๓๕ แห่งที่ผ่านการประเมินและได้รับป้าย *สถานศึกษาพอเพียง ๒๕๕๐*

ทั้งนี้สถานศึกษาต่างๆ ที่เข้าร่วมโครงการได้นำเสนอผลผลิตจากประสบการณ์ความรู้และบทเรียนจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในแนวที่หลากหลาย เพื่อเป็นตัวอย่างรูปธรรมของการนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติในสถานศึกษา ทั้งยังช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในแนวคิด และการปฏิบัติให้แก่สถานศึกษาอื่นๆ ที่สนใจด้วย

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะช่วยจุดประกายทางปัญญาให้แก่สถานศึกษาและชุมชน พร้อมทั้งเกิดความศรัทธา เห็นคุณค่าในการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและงานต่อไป

ขอขอบคุณ มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ที่เล็งเห็นความสำคัญของการเสริมสร้างการเรียนรู้ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่เยาวชนและสถานศึกษา ซึ่งเป็นเสมือนการหว่านเมล็ดพันธุ์แห่งความพอเพียงให้งอกงามไปทั่วแผ่นดินไทย

ด้วยศรัทธาในคุณค่าแห่งความพอเพียง
สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)

การสื่อสาร...ต้นน้ำความพอเพียง

โรงเรียนกัลยาณวัตร เดิมเป็นที่สาธารณณะว่างเปล่าอยู่ในเขตท้องที่ตำบลพระลับ หมู่ ๑ อำเภอพระลับ จังหวัดขอนแก่น มณฑลอุดรธานี (สถานที่ที่ตั้งปัจจุบัน คือโรงเรียนกัลยาณวัตร เลขที่ ๒๔๐ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น) มีเนื้อที่ประมาณ ๑๙ ไร่ ๑ งาน ๙๙.๖ ตารางวา

ปัจจุบันโรงเรียนเปิดสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช ๒๕๒๑ สำหรับมัธยมศึกษาตอนต้น และหลักสูตร พุทธศักราช ๒๕๒๔ เป็นโรงเรียนมัธยมขนาดใหญ่ ประเภทสหศึกษาสำหรับมัธยมศึกษาตอนปลาย ปัจจุบันมีครูและผู้บริหารทั้งสิ้น ๑๘๐ คน นักเรียนชายหญิง รวมทั้งสิ้น ๓,๔๒๔ คน ปรัชญาของโรงเรียนคือ *คุณธรรมและความรู้ นำไปสู่ความเจริญ*

เมื่อผู้เขียนได้พูดคุยข้อมูลทั่วไป เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับอาจารย์ทั้งสองท่านแล้ว จึงได้เริ่มสนทนาถึงวิธีการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน โดยในเบื้องต้นอาจารย์ได้ให้ความสำคัญกับการสื่อสาร

โดยอาจารย์อัมพรเริ่มต้นอธิบายให้ผู้เขียนเข้าใจว่า สื่อสารอย่างไรให้เด็กๆ เข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเล่าว่า

“การจะให้เด็กเข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ ต้องให้นักเรียนฝึกบ่อยๆ หาหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันมาบูรณาการ ให้เด็กเขาทำออกมาให้ได้ว่า มันเข้ากับหลักพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันอย่างไร เจื่อนไขความรู้ และคุณธรรมเป็นอย่างไร”

จากนั้นก็เล่าถึงจุดเริ่มต้นของโครงการว่า

“เริ่มจากครูจำนวน ๕ คน ได้ไปร่วมประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เป็นตัวอย่าง เพื่อให้ครูนำไปเขียนแผนแล้วเอาลงไปสู่เด็ก มีการจัดประชุมที่บางละมุง จังหวัดชลบุรี โดยสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ (ทก.) และสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการร่วมมือกัน จากนั้นก็นำมาขยายผลให้กับครูในโรงเรียนโดยการอบรมให้ครูมีความเข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้การทำโครงการซึ่งสามารถบูรณาการได้ทั้งหมด ๘ กลุ่มสาระ เริ่มต้นจากครูที่ไปเขียนแผนก่อน จากนั้นก็นำมาอบรมขยายผล แล้วก็นำลงสู่นักเรียนทำเป็นโครงการ ซึ่งทุกคนจะเดินไปด้วยกันทั้งระบบ ไม่ใช่เพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง”

พอฟังถึงตรงนี้ ผู้เขียนได้เห็นบทเรียนบางประการ กล่าวคือ การสื่อสารเพื่อให้เด็กเข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อาจจะใช้วิธีการสร้างสถานการณ์ให้เด็กได้ฝึกบูรณาการกับชีวิตประจำวันบ่อยๆ มีการใช้เครื่องมือช่วย เช่น แบบฝึกหรือแผนภูมิที่เป็นกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) เป็นต้น นอกจากนี้การทำงานเป็นทีมก็มีส่วนช่วยสนับสนุนให้วิถีพอเพียงสามารถซึมซับและขยายผลไปสู่คนในองค์กรได้อย่างทั่วถึงมากยิ่งขึ้น

อาจารย์ไพรวณอธิบายต่อการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนว่า

“ไม่อยากให้เกิดงานซ้ำซ้อน ดังนั้นเมื่อเราจัดทำแผนการสอนเรียบร้อยแล้ว เราก็มีตัวชีวิตคือการให้เด็กทำโครงการทั้ง ๘ กลุ่มสาระ ถ้าเด็กสามารถบูรณาการได้ครบ ๘ กลุ่มสาระ ก็ถือว่าประสบความสำเร็จระดับหนึ่งแล้ว แต่ในลำดับต่อไปก็คืออาจารย์ผู้สอนต้องสามารถบูรณาการได้ด้วย ก็เลยเอาไปลงบูรณาการสู่กิจกรรมที่ไม่ใช่การเรียนการสอนด้วย ตั้งแต่ให้นักเรียนใช้สิ่งของให้คุ้มค่า ใช้อย่างพอเพียง เช่น การทำรายงานของเด็กก็จะเป็นการใช้กระดาษทั้งสองหน้าให้คุ้มค่าที่สุด การส่งรายงานก็ไม่จำเป็นต้องไปเข้าปกเข้าเล่ม

ทำสิ้นหวังที่ราคาแพงมาส่งครู เพราะเราตรวจที่เนื้องานเป็นหลักไม่ใช่การทำรูปเล่ม นอกจากนี้ก็ยังมีเอกสารสมุดเก่ามาใช้ได้ เราก็เอามาให้เด็กทำบันทึกการอ่าน เอกสารสมุดเก่ามาเย็บเล่มให้เด็กสามารถจดบันทึกได้ เป็นการใช้งานที่คุ้มค่า”

ผู้เขียนคิดว่าบทเรียนสำคัญที่ได้จากการบอกเล่าของอาจารย์ไพรวณตอนนี้ก็คือ การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงนั้นด้วย ซึ่งหมายความว่าไม่ควรมุ่งเป้าการเปลี่ยนแปลงไปที่นักเรียนเท่านั้น เพราะครูก็เป็นองค์ประกอบสำคัญ และควรเป็นเป้าหมายหลักที่ต้องนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการเรียนการสอนและในชีวิตประจำวันด้วย การใช้หลักพอประมาณและมีเหตุผล จะช่วยลดภาระงานซ้ำซ้อนของทั้งครูและนักเรียน อีกทั้งยังสามารถขจัดความเกินพอดี ฟุ่มเฟือยในการทำงานได้ไม่น้อยทีเดียว

๒

ตั้งคำถาม สร้างสถานการณ์
รูปแบบการเรียนรู้ที่สร้างกระบวนการคิด

อาจารย์ ไพรวันเล่าต่อว่า “การดึงเอาแรงบันดาลใจมาสู่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ก็ตั้งคำถามกับเด็กๆ ว่า ทำไมชาวบ้านมีไร่อยู่แค่นี้ เขาจึงทำแบบนี้ ทำไมเขาจึงเลี้ยงวัว ทำไมเขาเลี้ยงปลาดุก ทำไมเขาเลี้ยงจิ้งหรีด คำถามว่า ‘ทำไม’ ก็จะทำให้เด็กได้รู้เหตุผล ให้เด็กไปดูชาวบ้านในงานใหม่แล้วให้ไปบูรณาการว่าชาวบ้านประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการเกษตรอย่างไร เขาใช้หลักวิทยาศาสตร์อะไรบ้าง เด็กก็ไม่ต้องไปไกลเพราะชาวบ้านมารวมกันอยู่ที่ศาลากลางในงานใหม่ เด็กๆ ก็ตื่นตื่น เดียวนี้การสอนที่ครูไปสร้างองค์ความรู้ให้กับเด็ก เราไม่สร้างแล้ว เพียงแต่เราจัดสถานการณ์ให้ การทำอย่างนี้เป็นการจัดสถานการณ์ โดยที่เรามีแหล่งเรียนรู้จากงานใหม่ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่让孩子ได้ไปสัมผัสด้วยตัวเอง ไปเรียนรู้ด้วยตนเอง สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เด็กก็เกิดความภาคภูมิใจ ได้แนวคิดในการที่จะนำไปใช้ในวันข้างหน้า”

ผู้เขียนคิดว่ามีคำสำคัญ (Keyword) บางคำที่น่าสนใจ เช่น คำว่า การจัดสถานการณ์ ตามที่อาจารย์ไพรวันเล่าให้ฟังน่าจะมีคามหมายเดียวกับคำว่า การเอื้ออำนวย (Facilitation) ซึ่งเป็นที่กล่าวถึงกันมากในกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management) หรือ เคเอ็ม โดยครูทำหน้าที่เป็นคุณอำนวย คอยกระตุ้น ส่งเสริม อำนวยความสะดวก โดยปล่อยให้เด็กเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และดำเนินการเองอย่างเป็นอิสระ จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชีวิตประจำวันของนักเรียนด้วย อาจารย์เล่าต่อว่า

“เดี๋ยวนี้เด็กก็มีคำว่า ‘พอเพียง’ แล้ว แต่ก่อนหลังเลิกเรียนจะชวนกันไปเดินห้าง ทกโมงเย็นก็ไม่กลับ ทุ่มเนี่ยยังไม่กลับ แต่เดี๋ยวนี้ไม่ไปแล้ว เขาจะพูดกันอย่างไม้อายแล้วว่า จะอยู่อย่างพอเพียง”

บทเรียนที่ผู้เขียนเห็นว่าน่าสนใจก็คือ ลักษณะการกระทำที่เป็นแบบการเห็นพ้องต้องกัน (Consensus) ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนนั้นสอดคล้องกับแนวคิดทางสังคมวิทยาในมุมมองของกลุ่มโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural-Functionalism) ที่ให้ความสำคัญกับ ระเบียบ (Order) และสมานฉันท์ (Harmony) โดยมองว่าความต่อเนื่องและความเห็นพ้องต้องกันเป็นลักษณะที่เด่นชัดของสังคม อันนำไปสู่ความมั่นคงทางสังคม ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ก็อยู่บนฐานคิดของการเห็นพ้องต้องกันที่จะเปลี่ยนแปลง ดังที่เกิดขึ้นกับนักเรียนที่แต่เดิมนั้นหากใครทำตัวแบบพอเพียง ก็จะมีลักษณะแปลกแยกจากกลุ่มเพื่อนและมักจะถูกตีตราว่าเป็นพวกก ขี้เหนียว ล้าสมัย หรืออะไรอีกมากมาย แต่เมื่อทุกคนเห็นพ้องต้องกันที่จะอยู่อย่างพอเพียง ความเปลี่ยนแปลงจึงเกิดขึ้นในสังคมของเด็กนักเรียนกลายเป็นวิถีชีวิตที่มีเสถียรภาพมั่นคง หรือจะใช้คำที่เป็นกระแสในปัจจุบันก็อาจจะเรียกว่า *ยังยืน* ได้เช่นกัน

นอกจากนี้อาจารย์ไพรวันยังเล่าถึงการขยายผลสำเร็จไปสู่โรงเรียนที่เป็นเครือข่ายด้วยว่า

“เรามีชุมชนอนุรักษ์พลังงาน ตั้งมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๙ ในการดำเนินกิจกรรมก็ให้เด็กเป็นคนวางแผน ก็มีรุ่นพี่ที่เคยผ่านการฝึกอบรม เขาก็มาสอนน้อง ในปี ๒๕๔๙ เด็กนักเรียนของเราได้เป็นรองทูตอนุรักษ์พลังงานของกระทรวงพลังงาน เป็น ๑ ใน ๘ ของประเทศ พอตั้งชุมชนแล้วเราก็มีการจัดค่าย พอจัดค่ายแล้วก็มีเครือข่าย หัวข้อในการจัดค่ายเด็กก็เรียกว่า ‘Angle Energy : ลูกนางฟ้าอนุรักษ์พลังงานด้านภาวะโลกร้อน’ พอเราทำกิจกรรมนี้การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคก็เห็นว่าเป็นกิจกรรมที่ดีมาก ก็เลยมาขอร่วมงานด้วย เด็กๆ เป็นคน

เขียนโครงการนี้ เขาอยากไปเผยแพร่ในที่ต่างๆ ในงานวันเด็กเพื่อสร้างเครือข่าย เลยเขียนโครงการขอศูนย์คุณธรรม พอได้เงินมาเราก็สามารถสร้างเครือข่ายได้ ๘ โรงเรียน มีเด็กๆ เข้ามาอบรมทั้งหมด ๑๔๓ คน มาจากทั้งจังหวัดมหาสารคาม และจากต่างอำเภอ ส่วนใหญ่โรงเรียนที่เราไปสร้างเครือข่ายเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก”

เรื่องราวที่เกิดขึ้นนี้นับเป็นตัวอย่างที่ดีในการนำความสำเร็จไปขยายผลสู่โรงเรียนอื่นๆ ทำให้เกิดเครือข่าย (Network) ในการทำงานร่วมกัน ซึ่งผู้เขียนเชื่อว่าหากมีเครือข่ายในลักษณะนี้มากขึ้น จะสามารถสร้างกระแสการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมอุดมคติ หรือเป็นการเปิดประตูสู่โลกพอเพียง ดังที่พวกเราหลายคนปรารถนาในอนาคตที่ไม่ไกลเกินเอื้อมแน่นอน

๓

โครงการสะพานสู่ความพอเพียง

หลังจากที่ผู้เขียนได้พูดคุยกับอาจารย์ทั้งสองท่านเรียบร้อยแล้ว อาจารย์ยังได้แนะนำให้ไปคุยกับอาจารย์ยุพิน สันติดำรงพันธุ์ ด้วย เนื่องจากเป็นอาจารย์ที่ดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องโครงการของนักเรียน ผู้เขียนจึงได้มีโอกาสพูดคุยทางโทรศัพท์กับอาจารย์ยุพิน และนัดแนะเพื่อที่จะมาสัมภาษณ์ในวันต่อมา

อาจารย์ยุพินได้เล่าให้ผู้เขียนฟังว่า “จุดเริ่มต้นของโครงการนี้มาจากการไปฟังนโยบายของศูนย์คุณธรรม ได้เห็นว่าโรงเรียนอื่นๆ เขาทำเรื่องทฤษฎีใหม่กัน แต่โรงเรียนเราไม่สามารถทำทฤษฎีใหม่ได้ เพราะเราเป็นสถานศึกษา เราเลยคิดว่าน่าจะปรับเปลี่ยนวิธีการมาเป็นเรื่องของ การเรียนรู้มากกว่า โดยดึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการกับการเรียนการสอน”

ผู้เขียนก็ยังคงใช้คำถามเดิมที่เคยใช้ตอนสัมภาษณ์อาจารย์สองท่านก่อนหน้านี้ “มีแรงบันดาลใจอะไรครับถึงได้นำเอาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน”

แต่คำตอบที่ผู้เขียนได้รับก็แตกต่างจากที่เคยได้ฟังมา ซึ่งก็ทำให้ผู้เขียนได้บทเรียนใหม่ไปด้วย อาจารย์ยุพินกล่าวว่า “กระแสเรื่องนี้มันก็แรงใช่ไหมคะ แล้วเราจะทำอย่างไรให้เด็กได้รู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมไปถึงพ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชนแถวนี้ เพราะว่าเราต้องให้ทุกส่วนได้ทั้งหมดตามหลัก บ- ว- ร ก็คือ บ้าน วัด โรงเรียน”

ผู้เขียนคิดว่าเป็นคำตอบที่ตรงไปตรงมา เพราะกระแสความพอเพียงในช่วงนี้มาแรงจริงๆ บทเรียนที่ผู้เขียนได้รับจากคำตอบนี้ก็คือ การทำตามกระแสก็ไม่ใช่น่าอายอะไร ถ้าหากว่าสิ่งที่เราทำนั้นเป็นเรื่องดีๆ ที่คนในสังคมน่าจะเอาไปทำกันบ้าง อย่างเช่นเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ทางโรงเรียนเอามาประยุกต์ใช้นี้ สามารถสร้างความสุขให้กับตนเองและคนรอบข้างได้ ผู้เขียนกลับมองว่าเป็นเรื่องน่ายกย่อง

ผู้เขียนยังคงสนใจเรื่องการเปลี่ยนแปลง จึงถามว่า หลังจากนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนแล้ว เราเห็นการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างครับ อาจารย์ยุพินตอบอย่างใจเย็นว่า “ก็ดีค่ะ แรกๆ แต่ละส่วนไม่มีการปฏิสัมพันธ์กัน พอมาจัดกิจกรรมก็เลยเกิดความวุ่นวาย แต่ก็ได้รับความร่วมมือจากทั้งคุณครู นักเรียน ผู้บริหาร หน่วยงานอื่นๆ รวมไปถึงชุมชนรอบข้าง และผู้ปกครองซึ่งให้ความร่วมมือดีมาก”

ผู้เขียนอยากรู้ว่าผลที่เกิดขึ้นว่าเป็นอย่างไร ก็เลยถามว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามที่เราหวังไว้หรือเปล่าครับ อาจารย์ยุพินยังคงตอบอย่างอารมณ์ดีว่า “ก็ได้ตามที่ตั้งเป้าเอาไว้ค่ะ คือเราหวังจะให้เด็กได้ทำงานร่วมกัน ซึ่งเราก็ได้เห็นที่เด็กมีการทำงานร่วมกัน ดังนั้นสิ่งที่ไม่ได้ดังหวังก็คือเด็กบางส่วน แต่ก็มึนน้อยนะค่ะที่เขายังไม่ปรับปรุงตัวเอง ตอนนั้นมีเด็กที่ไม่ช่วยเหลือเพื่อนเยอะมาก แต่เดี๋ยวนี้ก็มีน้อยลง ช่องว่างมันแคบลงๆ ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะขีดจำกัดของเขาด้วยค่ะ”

ผู้เขียนอยากรู้แนวทางการทำโครงการของเด็กนักเรียนก็เลยถามว่าเรามีโครงการหรือกิจกรรมอะไรบ้างครับที่อยู่ภายใต้โครงการโรงเรียนเศรษฐกิจพอเพียง คำตอบที่ได้รับเป็นบทเรียนที่น่าสนใจมาก อาจารย์ยุพินเล่าว่า “ในปี ๒๕๔๙ มี ๖ โครงการ โดยครูจะเป็นผู้กำหนดหัวเรื่องให้เด็ก เราจะติกรอบให้เขาเลย แต่พอได้รับข้อคิดเห็นจากเขา ให้เขาได้มีส่วนร่วม เขาก็นำเสนอเองเลยว่าจะไม่น่าติกรอบให้เขา น่าจะ让他คิดเอง พอปี ๒๕๕๐ เราก้ให้เด็กคิดเองเลย แต่ก็มองว่าเด็ก ม.๖ จะสอบ เลยให้พี่ๆ ม.๖ เป็นคณะกรรมการประเมินร่วมกับคุณครู ในปี ๒๕๕๐ มีโครงการเยอะค่ะ ๕๔ โครงการ บางห้องก็มีชื่อโครงการซ้ำกัน

แต่ว่าเนื้อหาจะแตกต่างกัน ปัจจุบันปี ๒๕๕๑ ก็มี ๕๔ โครงการเหมือนกัน เป็นโครงการใหม่เพราะแต่ละห้องจะเลื่อนชั้นขึ้นไปเรื่อยๆ แต่ยังไม่มียังไงที่ท่าต่อยอดจากโครงการเดิม”

บทเรียนสำคัญที่ผู้เขียนคิดว่าน่าสนใจคือ อิศราภาพ มีหลายคนบ่นว่า คนไทยไม่ค่อยชอบคิด พอบอกให้คิดก็เลยคิดไม่เป็น แล้วก็มักจะได้ยินคำพูดตามมว่าอยากให้อะไรก็บอกมาเลย ก็เลยกลายเป็นว่า เราชอบทำตามคำสั่งมากกว่าเพราะง่ายไม่ต้องคิด ถ้าหากเป็นเช่นนั้นจริง ก็หมายความว่าคนไทยชอบอยู่ภายใต้โครงสร้างของอำนาจนั้นหรือ แต่พอได้ฟังจากที่อาจารย์ยุพินเล่าให้ฟัง ผู้เขียนกลับได้เห็นภาพของเด็กๆ ที่อยากมีอิสรภาพและต้องการคิดด้วยตัวเอง

ผู้เขียนคิดว่าถ้าเราเปิดโอกาสให้เด็กได้คิด เขาก็คิดเป็นทำเป็น แล้วใครบอกว่าคุณไทยคิดไม่เป็น มันไม่จริงหรอก หรือถ้าจะมองอีกมุมหนึ่งก็คือ ความมีเหตุผลเป็นพื้นฐานสำคัญของการคิดอย่างเป็นระบบ ทำให้เด็กๆ ต้องการอิสรภาพในการคิด ในการนำเสนอ หัวเรื่องในการทำโครงการเอง ซึ่งก็สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เราได้กล่าวมาแล้วตั้งแต่ต้นนั่นเอง

อาจารย์ยุพินบอกเล่าต่อถึงโครงการที่น่าจะเป็นตัวอย่างในการนำไปขยายผลว่า “โครงการเด่นๆ ที่สามารถเป็นต้นแบบได้ก็มี ปี ๒๕๔๙ มีโครงการข่าวกับวิถีชีวิตไทย ทางศูนย์คุณธรรมเอาไปออกในวารสารพอเพียง ตอนนี้ได้สัมภาษณ์เด็กไปเรียบร้อยแล้ว เป็นสิ่งที่สนุกสนาน เขาได้เรียนรู้อะไรหลายอย่าง ในเรื่องกระบวนการทำเหมือนกับการทำวิจัยเล็กๆ เลย เรื่องนี้เป็นของ ม.๔/๖ ในสมัยนั้น แต่ปัจจุบันเขาอยู่ ม.๖/๖ แล้วค่ะ ในปี ๒๕๕๐ เขาอยู่ ม.๕/๖ ก็ได้ทำเรื่องลับปะรด แต่ชื่อโครงการเขาว่าค่ะ ชื่อว่า ‘บริษัทหกภาค by sixkikkok จำกัด’ เนื้อหาข้างในเขาจะทำเหมือนงานวิจัย บูรณาการเอาทุกกลุ่มสาระเข้าด้วยกันเลย ในปี ๒๕๕๑ เราก้สั่งให้เด็กส่งเค้าโครงอยู่ แล้วช่วงเดือนมกรา กุมภาพันธ์ ก็จะจัดนิทรรศการ เด็กๆ ก็จะไปพบที่ปรึกษาของเขา ที่ปรึกษาให้คำปรึกษาเท่านั้น แต่ตัวเด็กจะเป็นผู้ลงมือทำเอง เขาก็จะรู้กระบวนการทั้งหมด เด็กๆ จะสนุกสนาน ตอนจัดนิทรรศการก็มาเก็บภาพกับเขานะคะ ช่วงนั้นเขาจะมีความสุขมากๆ เลยค่ะ”

ก่อนจะจบการพูดคุยวันนี้อาจารย์ยุพินได้กล่าวทิ้งท้ายเอาไว้ที่น่าสนใจว่า “ความรู้ที่ได้รับหลังจากทำโครงการนี้มีเยอะมาก อันดับแรก ครูไม่เคยรู้จัก ‘๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข’ แต่เดี๋ยวนี้ก็ได้รู้แล้ว เพียงแต่ว่าจะเอาไปสอดแทรกในวิชาเรียนให้ได้ ไม่จำเป็นต้องให้เด็กไป

ลงมือปลูกข้าวตามทฤษฎีใหม่ที่ต้องแบ่งนาไร่เป็นส่วนๆ แต่เราเอาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไป สอดแทรกให้เด็ก ก็ดีค่ะ อย่างน้อยเด็กจะต้องมีคุณธรรม เรื่องนี้สอดคล้องกับชีวิตเราจริงๆ”

ผู้เขียนได้นัดกับอาจารย์ยุพินว่า อยากจะพูดคุยกับเด็กๆ ที่ทำโครงการเรื่อง ‘ข้าว กับวิถีชีวิตไทย’ เมื่อปีการศึกษา ๒๕๔๙ และทำโครงการเรื่องบริษัทหมากนัต by sixkikkok จำกัด ในปีการศึกษา ๒๕๕๐ มาให้สัมภาษณ์ พอถึงวันนัดหมาย ผู้เขียนได้เห็นน้องๆ ทุกคนที่มาให้สัมภาษณ์กระตือรือร้น อยากจะเล่าถึงสิ่งที่พวกเขาได้ทำและมาเกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำเอาผู้เขียนเริ่มตั้งคำถามไม่ถูกเลยละ ก็เลยถามคำถามง่ายๆ ก่อนว่า เราทำกิจกรรมอะไรกันบ้างที่บูรณาการเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามา

น้องๆ ตอบว่า จะเริ่มที่กิจกรรมเลยเหอะคะ เมื่อได้ฟังคำตอบผู้เขียนก็ถึงกับอึ้ง เหมือนกัน ใช่มั้ยน่าจะมีการถามเป็นขั้นเป็นตอนมากกว่านี้ สงสัยว่าผู้เขียนต้องยึดหลักมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี ด้วยการเตรียมตัวให้ดีและเรียงลำดับข้อคำถามให้ดีกว่านี้ซะแล้ว แต่น้องๆ ก็ไม่ทำให้ผู้เขียนเสียหน้า โดยเล่าต่อทันทีว่า “จากการที่โรงเรียนเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน ทางโรงเรียนก็เลยมีนโยบายที่อยากจะให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น จึงจัดให้มีการนำเสนอโครงการ โดยให้แต่ละห้องทำโครงการในปีแรกปีการศึกษา ๒๕๔๙ ทางโรงเรียนจะกำหนดหัวข้อเรื่องใหญ่ๆ มาให้ แล้วให้นักเรียนหาวิธีการทำงานกันเองว่าจะทำอย่างไร อย่างเช่น ม.๔ ให้ทำเรื่องข้าว ม.๕ ทำเรื่องดอกคูน เป็นต้น สมาชิกในห้องก็ต้องมาคิดร่วมกันว่าจะออกแบบโครงการอย่างไร พอต่อมาก็ให้เราทำเองทุกอย่าง กำหนดเรื่องเอง ให้อิสระให้เราเลือกเรื่องกันเอง”

ต่อมาผู้เขียนอยากรู้กระบวนการทำงานและวิธีคิดของเขา ก็เลยถามว่า ทำอย่างไรถึงเลือกทำเรื่องที่ทั้งห้องสนใจร่วมกันได้ น้องๆ ก็ช่วยกันตอบด้วยน้ำเสียงที่ยังแสดงถึงความสนุกสนาน และทำให้ผู้เขียนได้รู้ว่าว่าจะได้เลือกทำโครงการแต่ละเรื่องได้ มันไม่ใช่เรื่องง่ายเลยนะ น้องๆ เขาตอบว่า “เรื่องสับปะรดเป็นเรื่องที่เราคิดกันเอง ตอนแรกก็ไม่ใช่เรื่องสับปะรดหรอกค่ะ ก็มีการเสนอเรื่องหลายๆ อย่างที่น่าสนใจ และที่เราเห็นกันอยู่ในชีวิตประจำวันแฉะๆ บ้าง เช่น เรื่องตะขบ และอีกหลายๆ เรื่อง จากนั้นเราก็เอามาเสนอกันพยายามเอาเรื่องที่มีความรู้หลากหลายที่สุด โดยให้สมาชิกทั้งห้องร่วมกันแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจเลือกเรื่องที่จะทำ พอเราตกลงเลือกทำเรื่องสับปะรด สมาชิกทั้งห้องก็จะมาแบ่งงานกันทำ โดยแบ่งออกตามกลุ่มสาระให้เขาศึกษาแต่ละวิชาเลยว่า จะทำอย่างไรให้มันเชื่อมโยงกับสับปะรด”

ผู้เขียนอยากรู้วิธีการบูรณาการของน้องๆ ก็เลยถามต่อไปว่า สับปะรดกับเศรษฐกิจพอเพียงมันมาเชื่อมโยงเข้ากันได้อย่างไร น้องๆ บอกว่า “เป็นการนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาบูรณาการกับหลักการทำงาน คือ การดำเนินงานเราต้องใช้หลักพอประมาณ การมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน มีเงื่อนไขความรู้ต่างๆ เราจะนำมาประยุกต์ใช้อะไรได้บ้าง ทุกเรื่องมันสามารถนำไปเชื่อมโยงได้หมดเลยคะ มันอยู่ที่ว่าเราคิดอย่างไร อีกอย่างหนึ่ง สับปะรดเป็นพืชเศรษฐกิจของเมืองไทย เราก็นำเอาสิ่งที่มีอยู่ในประเทศมาใช้ให้เป็นประโยชน์”

เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้เป็นเพียงเรื่องที่เราเอาเขียนหรือพูดกันจนเป็นกระแสเท่านั้น แต่จะอย่างไรถึงทำให้ทุกคนนำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวันด้วย ผู้เขียนคิดว่า จากคำตอบนี้ ทำให้เราเห็นว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึมซับเข้าไปอยู่ในตัวเด็กนักเรียนที่นี้มากที่สุดทีเดียว

ผู้เขียนลองเอาแนวคิดของการจัดการความรู้มาใช้ ก็เลยอยากรู้ว่าน้องๆ มีแรงบันดาลใจอะไรในการเลือกทำโครงการเรื่องนี้ ก็เลยถามว่า แล้วนี่ก็ยังถึงเลือกทำเรื่องสับปะรด

“เราไปเห็นเขาขายสับปะรดในตลาด ส่วนมากเขาจะเอาตะเกียงที่เป็นสีเขียวๆ ทั้งกัน แต่เราสามารถเอาส่วนนั้นมาสกัดเป็นเส้นใย เอามาทำเป็นสบู่ได้ เอามาทำเป็นกระดาษได้ เราใช้กระดาษขนาดเอ ๔ ที่ใช้แล้วมาปั่นรวมกับเส้นใยสับปะรด แล้วเอามาทำเป็นกระดาษคล้ายๆ กับกระดาษสาได้ค่ะ ผลผลิตที่ได้จากโครงการนี้ มีสบู่ใยสับปะรด แยมสับปะรด ไวน์สับปะรด กระดาษใยสับปะรด แล้วเราก็อเอกระดาษใยสับปะรดมาทำเป็นกล่องใส่บรรจุภัณฑ์ได้ด้วย”

พอฟังแล้วผู้เขียนเองก็รู้สึกทึ่งกับองค์ความรู้ที่มีจุดเริ่มต้นจากแรงบันดาลใจเล็กๆ ของน้องๆ กลุ่มนี้ เพราะผู้เขียนก็ยังไม่เคยรู้มาก่อนเลยว่าส้มปรอดลูกหนึ่ง จะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้มากมายขนาดนี้ ผู้เขียนก็เลยอยากรู้ว่าในปีการศึกษาต่อไป น้องๆ เขาอยากทำอะไรกันอีก ก็ได้รับคำตอบที่ชวนให้คิดต่อไปได้อีกเหมือนกันว่า

“ตอนนี้พวกเราอยู่ ม.๖ แล้ว ทางโรงเรียนไม่ได้ให้ทำโครงการ แต่ให้ไปเป็นที่ปรึกษาของน้องๆ ม.๔ กับ ม.๕ ค่ะ”

ใช่...ตามหลักการของ Brain Based Learning ก็บอกอยู่เหมือนกันว่า การพัฒนาผู้เรียนนั้น ถ้าเราสามารถพัฒนาให้เขาไปเป็นผู้สอนได้ จะทำให้เขาจดจำสิ่งที่เรียนรู้อันได้มากกว่าการเรียนรู้แบบอื่นๆ อีกทั้งยังเป็นการขยายผลไปสู่เด็กนักเรียนรุ่นใหม่โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบเพื่อนสู่เพื่อน (Peer to peer) อีกด้วย น่าทึ่งมาก ทั้งครูและนักเรียนที่นี้ประยุกต์ใช้การเรียนรู้แบบหลากหลายจริงๆ แล้วน้องๆ ก็คุยต่ออย่างสนุกสนานว่า

“ตอนเริ่มต้นใหม่ๆ เมื่อปี ๒๕๕๙ เราก็ได้รับรู้ถึงการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่บ้าง เวลาเราเรียนๆ ไป อาจารย์ก็จะค่อยๆ สอดแทรกเข้ามาในการเรียนการสอนเรื่อยๆ พอมาทำถึงตอนทำโครงการ พวกเราก็ยังไม่เคยทำกันมาก่อน ก็เลยไม่รู้ว่าจะเริ่มยังไงดี อาจารย์ก็บอกว่าให้เราเอาโครงการไปบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจพอเพียง เราก็ยังงงๆ อยู่ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเธอ จะเอามาประยุกต์ใช้ยังไงดี ไม่ใช่เขาใช้กับการเกษตรเธอ รู้สึกว่าลำบากใจมากตอนปีแรกๆ เพราะตอนนั้นเรายังไม่รู้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับทุกเรื่องได้

...จากนั้นอาจารย์ก็ให้เราไปศึกษาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมา แล้วก็ให้เราศึกษาหัวข้อที่เราอยากจะทำด้วย แล้วก็นำเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ อย่างเช่นการ

เลือกหัวข้อโครงการ ก็มีการโต้แย้ง มีการใช้เหตุผล มีการนำสิ่งต่างๆ ที่เราพบเห็นมาวิเคราะห์ดูว่าเราควรจะทำเรื่องไหน”

ฟังจากที่น้องๆ เล่าให้ฟัง ทำให้เราเห็นได้ว่าคุณครูที่นี่ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงผู้สอนอย่างเดียวเหมือนในอดีต แต่ยังทำหน้าที่เป็นผู้จัดสถานการณ์การเรียนรู้ให้เด็กนักเรียนสนใจและค่อยๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตอีกด้วย

ผู้เขียนอยากรู้น้องๆ มองเห็นการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างที่เกิดขึ้นกับตัวพวกเขาเอง ก็เลยลองตั้งคำถามเชิงเปรียบเทียบว่า ความรู้สึกในตอนทำโครงการที่ตอนแรกอาจารย์เป็นผู้กำหนดหัวข้อโครงการให้ กับในปีต่อมาที่น้องๆ เป็นผู้คิดหาหัวข้อโครงการกันเองแตกต่างกันอย่างไร น้องๆ ก็เล่าความเป็นมาให้ฟังว่า

“ในปีแรกอาจารย์จะเป็นผู้กำหนดหัวข้อให้นักเรียนทำ แต่ในปีต่อมานักเรียนจะเลือกหัวข้อกันเอง มันก็ทำให้เราเรียนรู้มากขึ้น เราจะรู้จักวิธีที่จะคิดเลือกหาหัวข้ออย่างไร จะประชุมกันอย่างไร หาเหตุผลว่าที่เลือกทำเรื่องนี้เพราะอะไร ได้รู้แนวทางการทำโครงการมากขึ้น ตอนนี่เริ่มคล่องแล้วค่ะ อย่างตอนแรกๆ ที่ทำเรื่อง “ข้าว” เราก็ไม่ได้ไปใส่ใจอะไรเกี่ยวกับเรื่องข้าวมากมาย แต่พอเราได้ไปสำรวจข้าวที่เหลือแล้วเอาไปทิ้ง บางคนก็เอาไปให้สัตว์เลี้ยงกิน แต่บางคนก็เอาไปทิ้งน้ำ พอเราเอาเรื่องนี้มาทำเป็นโครงการ ก็เหมือนกับว่ามากระตุ้นจิตสำนึกให้เราเห็นว่า เวลาทานข้าว ก็ควรทานให้หมด ถ้ารู้ว่าจะทานไม่หมดก็ควรตักมา แต่พออ้อม ข้าวที่เราทานบางครั้งเราก็ตักเอง แต่บางครั้งแม่ค้าตักให้เรา ก็จะบอกไปว่าจะเอาแค่ไหน”

นี่ขนาดปีแรกนะเนี่ย เรายังได้เห็นการเปลี่ยนแปลงมากมายที่เกิดขึ้นกับน้องๆ กลุ่มนี้ เขาได้เชื่อมโยงโครงการที่ทำเข้าไปสู่วิถีชีวิตประจำวันได้อย่างลงตัว ให้ความสำคัญกับข้าวที่เหลือทิ้งเพียงเล็กน้อยของแต่ละคน แต่เมื่อคนจำนวนมากรับประทานข้าวแล้วเหลือทิ้งปริมาณของข้าวที่สูญเสียไปก็ไม่ค่อยทีเดียว จากสิ่งที่เราได้ฟังมานี้ แล้วลองจินตนาการเป็นภาพใหญ่ว่าถ้าทุกคนนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ เราคงไม่เห็นภาพผู้คนอดอยากหิวโหย แต่คงได้เห็นภาพความมั่นคงด้านอาหารของคนไทยแน่ๆ เลย

”เรื่องข้าวนี้เราได้เอามาบูรณาการเชื่อมโยงเข้ากับทั้ง ๔ กลุ่มสาระ ในกลุ่มสาระวิชาสังคม พวกเราได้ไปคุยกับผู้ใหญ่ที่อยู่ที่บ้าน ได้ไปเห็นวิถีการทำนา ได้ไปศึกษาความเป็นมาของการทำนา การได้ข้าวมาของชาวนา ทำให้เห็นว่าชีวิตของชาวนาไม่ต้องดิ้นรน มี

ความสามัคคีในการทำนา ขยันขันแข็ง แต่ทำนาเพียงอย่างเดียวก็สามารถอยู่ได้ทั้งปี ทำให้รู้สึกตื่นเต้นมาก ในกลุ่มสาระวิชาอื่นก็มีการทำผลิตภัณฑ์ที่ได้จากข้าว มีการทำข้าวหลาม ก็เป็นการเรียกร้องความสนใจให้คนเข้ามาดูกัน ของกลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ก็มีการเอาฟางข้าวไปทำเป็นถ่าน นี่ก็เริ่มจุดเริ่มต้นจากที่ได้ไปเห็นชาวนาเกี่ยวข้าวแล้วเขาก็เอาฟางข้าวไปเผาทั้งมันก็จะกลายเป็นฟืนไปปลิวไปกับอากาศ แต่ถ้าเราเอามาทำเป็นถ่านแล้วมาอัดให้เป็นก้อน ทำให้มีผลผลิตสวยงาม ใส่กลิ้งเข้าไปนิดหน่อย ก็สามารถแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่ดูซับซ้อนจากระองเท้าได้ มีการนำเอาฟางข้าวมาทำเป็นฟิวเจอร์บอร์ด ทำเป็นบอร์ดความรู้กัน เป็นไอเดียที่แปลกใหม่ไม่เหมือนกับห้องอื่นๆ ก็เป็นจุดที่ดึงดูดความสนใจอีกจุดหนึ่งด้วยค่ะ”

พอฟังแล้วทำให้ผู้เขียนคิดไปถึงเรื่อง การคิดนอกกรอบ นื่องๆ กลุ่มนี้มีความคิดสร้างสรรค์ แปลกใหม่มากมายทีเดียว เหมือนกับว่าผู้เขียนกำลังฟังการอธิบายทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ของ Guilford เลยละ สิ่งที่น่าสนใจๆ พูดยังทำให้ผู้เขียนเข้าใจมากขึ้นว่าทำไม Guilford ถึงบอกว่า สถิติปัญญาเป็นสิ่งที่เกิดร่วมกันของมิติทั้งสาม คือ วิธีการคิด (Operation) เนื้อหา (Content) และผลของการคิด (Products)

จากการพูดคุยกันครั้งนี้ ผู้เขียนได้เห็นมิติทั้งสามอย่างครบถ้วน อีกทั้งยังได้เห็นว่าการจัดสถานการณ์เรียนรู้ที่เด็กได้คิดอย่างอิสระ มีการเรียนรู้แบบสืบค้น ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นนิสัย ซึ่งก็เป็นเงื่อนไขความรู้ อย่างมีเหตุผล การเรียนรู้แบบนี้สามารถสร้างเด็กรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพให้กับสังคมได้จำนวนไม่น้อยเลยนะเนี่ย

เราลองมาฟังความคิดของน้องๆ แบบไม่มีการตัดต่อเลยนะครับ

“การที่คุณครูตั้งหัวเรื่องมาให้ มันก็ง่ายหน่อยในขั้นตอนการหาหัวเรื่องที่จะทำโครงการ แต่ถ้าให้เราคิดหัวเรื่องกันเอง กว่าจะมาเป็นหัวเรื่องได้มันก็ต้องใช้เวลา เพราะมีหลายขั้นตอน เราต้องไปศึกษาก่อนว่า เรื่องนี้มันมีข้อมูลยังไง สมควรที่จะเอามาทำเป็นโครงการหรือเปล่า มีอะไรที่น่าสนใจใหม่ แหล่งความรู้มีอยู่มากมาย เราค้นหาความรู้จากทั้งอินเทอร์เน็ต หนังสือ อย่างเรื่องสับปะรด เราก็ไปถามแม่ค้าว่าเขาซื้อสับปะรดมาจากไหน เราก็ได้ความรู้ว่าสับปะรดที่ปลูกในสถานที่ต่างกัน มันก็ได้รับรสชาติต่างกันด้วย เราก็ถามว่าสับปะรดจากแถวภาคตะวันออกมันจะมีรสชาติหวานฉ่ำกว่าสับปะรดแถวๆ นี้หรือแถวหนองคายหรือเปล่า แล้วเราก็เอามาวิเคราะห์กันว่า ถ้าเอาสับปะรดที่มาจากแหล่งปลูกต่างกัน แล้วชนิดไหนจะได้ผลิตภัณฑ์ที่มีรสชาติดีกว่ากัน”

“ถ้าจะทำผลิตภัณฑ์จากสับปะรด เราจะทำอะไรกันบ้าง ถ้าหากจะเอาเฉพาะตะเกียงมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ แล้วสับปะรดทั้งลูกละ เราจะทิ้งไปเลยหรือ ถึงแม้ว่าตรงส่วนตะเกียงของมันจะเป็นจุดเด่นที่เราคิดว่าไม่มีใครทำกัน แต่สับปะรดก็ไม่ใช้ราคาถูกๆ นะ เราก็เลยเอาส่วนอื่นไปทำเป็นไวน์สับปะรด ทำเป็นสับปะรดกวน ทำแยมสับปะรด”

“เราไปเห็นแม่ค้าขายสับปะรดที่ตลาด เขาก็จะปลอกเปลือก แล้วก็หักตะเกียงทั้งมันมีส่วนที่ต้องทิ้งไปมากมายเลย เราก็เลยไปถามแม่ค้าว่า เขาเอาส่วนที่ทิ้งเหล่านี้ไปทำอะไรหรือเปล่า แม่ค้าก็บอกว่าเขาเอาทิ้งเลย เราก็เลยมาคิดกันว่า สับปะรดนี้คนก็กินกันเยอะนะ ดังนั้นเราน่าจะเอาส่วนที่เหลือมาทำเป็นประโยชน์ได้ แล้วถ้าเราไปซื้อสับปะรดมาทำโครงการ เราก็จะเอาแต่ส่วนตะเกียงไม่ได้ เพราะมีส่วนที่เหลืออีกตั้งเยอะ เราก็เลยเอาน้ำสับปะรดไปทำเป็นไวน์ เอาเนื้อไปทำเป็นสับปะรดกวนและทำแยมด้วย แล้วก็เอาเปลือกมันไปปั่นทำเป็นสบู่โยสับปะรด เอาตะเกียงไปผสมกับกระดาษที่เหลือใช้ไปทำเป็นกระดาษ เราสามารถเอาทุกส่วนของสับปะรดไปใช้ประโยชน์ได้ ก็เลยมีความมีความภูมิใจมากค่ะ”

“ก็มีผู้ใหญ่หลายคนถามว่า ทำไมเราไม่ลองเอาไปสับปะรดมาทำเป็นกระดาษเลย เพราะไปสับปะรดมันมีเส้นใยมาก แต่เราเคยลองเอาใบมันมาทำแล้ว ทั้งลองเอาไปทำเป็นส่วนผสมของสบู่ด้วย แต่ว่าเส้นใยที่ได้จากใบมันจะแข็งมาก ตอนนี้เรายังแก้ปัญหาไม่ได้ เราก็เลยยังไม่เอาส่วนใบมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ค่ะ”

“หลังจากที่เราได้บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๙ เราได้เรียนรู้หลายอย่างเลยนะ ตั้งแต่เรื่องการทำงานร่วมกัน มีการปรับปรุงกระบวนการทำงานมากขึ้น ทุกอย่างมันต้องมีกระบวนการ มีวิธีการ มีความเสียสละอย่างใหญ่หลวงในการทำงานกลุ่ม เพราะเราไม่ทำงานกันเป็นกลุ่มเล็กๆ แต่เป็นทั้งห้อง มีนักเรียน ๕๐ คน ผู้ชาย ๑๔ คน ที่เหลือเป็นผู้หญิง ทำให้ทุกคนต้องมีความรับผิดชอบ ต้องมีคุณธรรมด้วย จะเอาเปรียบเพื่อนก็ไม่ได้ ต้องซื่อสัตย์ในหน้าที่ เกียงกันก็ไม่ได้อีก เพราะมันเป็นงานห้อง แล้วก็มีความมาล่ออีกด้วย”

“การทำงานก็ต้องมีการวางแผน ไม่ใช่ทำไปแล้วค่อยมาแก้ปัญหาทีหลัง เราก็จะกำหนดแนวทางเอาไว้จะได้ทำงานสะดวกยิ่งขึ้น ดูว่าจะต้องทำอะไร มีกำหนดงบประมาณเลยว่าจะใช้เท่าไร เพราะว่าทางโรงเรียนให้เงินมาห้องละ ๑,๐๐๐ บาท ต่อ ๘ โครงการ ซึ่ง

เราต้องบริหารให้ได้ เราก็ไม่อยากเสียเงินเปล่าด้วยค่ะ เราก็ต้องใช้เงินให้มันพอดี ต้องมีความพอประมาณ แล้วก็ต้องศึกษาข้อมูลว่า ถ้าจะไปดูอะไรต้องนั่งรถสายอะไร ก็ต่อ ไม่ใช่ นั่งรถไปนั่งรถมาแล้วก็เสียเงินค่ารถไปเปล่าๆ ทำให้เราต้องรอบคอบ ต้องวางแผนให้ดี ต้องถี่ถ้วนด้วยค่ะ”

“การขยายผล เราก็จะมีแต่เอาไปบอกคนในครอบครัว เพราะเราอยู่ในเมือง ก็ไม่ได้ไปพบปะใครที่ไหน ก็เลยไม่ได้เอาไปขยายสู่ชุมชน มีแต่เอามาปรับใช้กับครอบครัว บอกกับพี่น้อง หรือรุ่นน้องที่เราไปสอน บอกว่าเวลาทำงานต้องมีกระบวนการ มีการวางแผน ให้คำแนะนำไป แล้วเขาจะเป็นคนคิดเองว่าจะเอาอะไรมาทำ ถ้ามีปัญหาอะไรเขาก็จะมาปรึกษาเรา”

“สิ่งที่ได้ตั้งหวังอย่างแรกก็คือ ได้รางวัล ปีแรกเราได้รางวัลจากการประกวดโครงการในระดับชั้น โดยโครงการเรื่องข้าวได้รางวัลเป็นเงิน ๘๐๐ บาท จากนั้นก็มาแข่งในระดับโรงเรียน เราก็ได้รับรางวัลเป็นเงิน ๕,๐๐๐ บาท ตอนนั้นเราอยู่ ม.๔ รุ่นที่เราจะมาแข่งด้วยนะค่ะ แต่เรากี่ชนะ ปีต่อมาเราขึ้น ม.๕ ทำเรื่องสับปะรดเราก็ได้รางวัลที่หนึ่งในระดับชั้น แล้วก็ได้รับรางวัลที่หนึ่งของโรงเรียนด้วยค่ะ จนตอนนั้นดูเหมือนกับว่าเราเป็นมือทองซะแล้ว”

“นอกจากนี้เรายังได้เรียนรู้การรู้จักเพื่อนมากขึ้น เวลามาทำงานร่วมกัน เราก็ต้องเรียนรู้ว่าแต่ละคนเป็นอย่างไร ต้องปรับตัวเข้าหากันอย่างไร”

“แล้วก็ยังรู้สึกว่าการทำโครงการมันง่ายขึ้น เปรียบเทียบกับแต่ก่อนที่เราไม่ค่อยได้ทำโครงการ พอจะเริ่มต้นทำเรารู้สึกว่ามันยาก ไม่รู้จะเริ่มยังไง แต่พอเราได้มาทำโครงการ ๒ ปีติดต่อกัน ก็รู้สึกว่าการทำโครงการมันไม่ได้เกินความสามารถของเราเลย”

“สิ่งที่ได้เกินความคาดหวังก็คือ พอเราได้รับรางวัลอย่างนี้แล้ว เราก็ได้เป็นตัวแทนโรงเรียนไปร่วมอบรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง ได้เรียนรู้เพิ่มเติมว่าการจะนำเอาเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการใส่กับทุกอย่างนั้น มันมีวิธีการทำได้หมดเลย ไม่จำเป็นต้องเอามาบูรณาการเฉพาะแค่เรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น แค่เรื่องการทำเกษตร หรือเรื่องการใช้จ่ายเงิน เราสามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกอย่างแล้วแต่เราจะเอามาใช้หรือเปล่าทุกอย่างเอาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ได้หมดเลย”

เมื่อเรียนรู้...เกิดความตระหนัก จึงเปลี่ยนแปลง

เรา ได้ฟังความคิดแบบรวมๆ ของน้องๆ ทุกคนมาเยอะแล้ว ลองมาฟังความคิดแบบรายบุคคลบ้าง จะเห็นสิ่งที่น่าสนใจและบทเรียนมากมายเลยทีเดียว

นุมนิม “อย่างหนูแต่เดิมชอบซื้อเสื้อผ้ามากเลย แต่เดี๋ยวนี้ก็ต้องคิดก่อนว่ามันมีความจำเป็นหรือเปล่าที่ต้องซื้อ แล้วก็ต้องคิดด้วยว่าเงินเรามีพอหรือเปล่า ซื้อไปแล้วจะลำบากตัวเองไหม อันไหนเสี่ยงได้เราก็เสี่ยง ไม่เสี่ยงตั้งค์ด้วย แล้วเราก็มีเงินเหลือด้วย เวลาอยู่โรงเรียนได้ทำโครงการก็ทำให้เราได้เรียนรู้เรื่องคุณธรรมเพิ่มขึ้น พองานต่อมาพวกเราก็ได้ร่วมมือกันทำอีก เราก็ไม่ปล่อยทิ้งเพราะเราได้เรียนรู้ว่าการทำงานเป็นกลุ่มมันสนุก ได้ช่วยเหลือกัน ได้เห็นน้ำใจเพื่อน แล้วเราได้มีโอกาสทำงานร่วมกันอีกบ่อยๆ มันก็เลยเกิดจิตสำนึกเกิดความสามัคคีในกลุ่ม ยิ่งเราได้แลกเปลี่ยนกันมากขึ้น งานมันก็ยิ่งดีมากขึ้น”

ชมพู “ก็เอาไปขยายผลกับพ่อแม่ค่ะ พ่อแม่หนูจะชอบซื้อของเข้าบ้านเยอะมาก หนูก็จะคิดว่าทำไมต้องซื้อมาเยอะแยะด้วย เพราะบางทีก็ไม่ได้ใช้ หรือบางทีก็ใช้แค่คนเดียว หนูก็จะบอกว่าถ้ามันไม่จำเป็นมากก็ยังไม่ต้องซื้อหรอก ไม่ว่าจะเป็นอย่างไร เสื้อผ้า หนูจะเป็นฝ่ายห้ามมากกว่า”

เบสท์ “ส่วนใหญ่ที่หนูเอาไปขยายผลกับคนรอบข้าง จะเป็นเรื่องคุณธรรม เมื่อก่อนที่ยังไม่ได้ทำโครงการก็จะไม่สนใจเพื่อน รีบกลับบ้านก่อน แต่พอได้ทำโครงการกับเพื่อนๆ เราเกิดความรักความสามัคคีกันมากขึ้น แต่ก่อนถ้าหากเกิดมีปัญหา ก็จะทะเลาะกัน ไม่คุยกัน ไม่สนใจกันเลย แต่พอเราได้ทำโครงการกัน เวลามีปัญหา เราก็ต้องมาคุยกันว่าปัญหานี้จะแก้ไขอย่างไร เรื่องความสามัคคีนี้เราสามารถเอาไปสอนน้องๆ รุ่นต่อไปได้ด้วย”

หนิง “ส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องคนในบ้าน เวลาเราได้เรียนรู้อะไรมา เราก็อยากให้คนในบ้านได้รู้ในสิ่งที่เราได้เรียนมาด้วย เพราะว่าคนที่บ้านอย่างคุณแม่เป็นคนใช้เงินน้อยมาก แม่จะให้ลูกวันละ ๕๐ บาท แต่ตัวเองใช้แค่วันละ ๒๐ บาท แม่จะใช้เงินประหยัดมาก แม่จะบอกเสมอว่าเราต้องประหยัดนะ ต้องเก็บออมนะ เพราะเผื่อว่าอนาคตเกิดมีอะไรขึ้นมาเราจะไม่เงินใช้ อยู่บ้านเวลาอ่านหนังสือ แม่ก็จะบอกว่าให้มาอ่านหนังสือห้องเดียวกัน จะได้เปิดไฟหลอดเดียว เวลาเปิดพัดลมก็ให้เปิดแบบส่าย จะได้โดนลมกันหมดทุกคน เวลาแม่จะซื้ออะไรก็จะคิดมาก คิดมากกว่าลูกอีก ด้วยความที่ว่าคุณแม่เป็นครูสอนนักเรียนอื่น หนูก็เลยติดมาจากแม่ ก่อนข้างจะประหยัด เวลาจะซื้ออะไรก็ต้องคิดก่อน แม่จะชอบบ่นพี่กับน้องชายว่าใช้เงินเปลือง เพราะว่าให้เงินเท่ากันน้องชายใช้เงินได้แค่ ๑ อาทิตย์ แต่เราใช้ได้ ๒ อาทิตย์ มันก็จะแตกต่างกัน แต่ส่วนหนึ่งก็อาจจะเป็นเพราะว่าโรงเรียนของน้องชายอยู่ไกล ทำให้สิ้นเปลืองค่ารถมากกว่า”

หนูหญิง “ที่บ้านหนู พ่อจะค่อนข้างประหยัด แต่แม่ก็จะฟุ่มเฟือยซักหน่อย ก็เลยดูขัดแย้งกันมาก หนูก็จะอยู่ตรงกลาง ระหว่างสองคนนี้ บางทีชวนพ่อไปซื้อของ พ่อก็บอกว่าเอาไว้วันหลังดีกว่า วันนี้พ่อไม่ว่าง แต่พอกลับมาถึงบ้านก็เห็นพ่อไม่มีอะไรทำหรรอก หรือถ้าจะซื้ออะไรที่ราคาแพง พ่อก็จะบอกว่าเราเลือกซื้ออันอื่นที่มันทดแทนกันได้ดีไหม หนูก็จะถูกพ่อสอนมาเรื่องการใช้จ่ายอย่างประหยัดอยู่แล้ว แต่แม่ก็จะบอกว่าถ้าหนูอยากได้อะไรก็ซื้อไปเลย ถ้าเงินไม่พอก็ค่อยมาขอแม่ ด้วยความที่ลุงพี่ชายของพ่อเขาเป็นผู้จัดการ ธกส. เขาก็จะรู้เกี่ยวกับการบริหารเงิน ลุงก็จะสอนพ่อมา แล้วพ่อก็มาสอนหนู สำหรับเรื่องการใช้จ่ายในบ้านก็ไม่ค่อยมีปัญหาค่ะ แต่แม่ก็จะเหมือนกันแม่บ้านทั่วไป เวลาซื้อของก็จะชอบซื้อมากักตุนเอาไว้เยอะ บางทีซื้อมาก็เพราะว่าชอบ เห็นว่ามันน่ารัก เราก็จะมีการบอกแม่ว่า อันไหนที่มันจำเป็น อันไหนไม่จำเป็น ควรซื้อหรือไม่ควรซื้อ ตัวหนูเองก็จะมีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย บางทีหนูก็จะซื้อของใช้ในบ้านด้วย บางทีซื้อของก็ไม่ได้คิดอะไรมาก ซื้อขนมแค่ห้าบาทสิบบาทมันไม่เป็นไรหรอก แต่พอเรามาดับบัญชีรวมอาทิตย์หนึ่งหมดเงินไปเท่าไร เดือนหนึ่ง

หมดเงินไปเท่าไรแล้ว แล้วถ้าปีหนึ่งจะหมดเงินไปเท่าไร แล้วถ้าเราเอาเงินไปใช้ซื้อของฟุ่มเฟือย ไปเก็บฝากธนาคาร มันก็จะดีกว่าที่เราเอาเงินไปใช้โดยไม่เกิดประโยชน์อะไร แล้วการที่กว่าพ่อแม่จะหาเงินมาให้เราใช้นั้น พ่อจะพูดว่าตลอดเวลาที่ผ่านมาพ่อลำบากมาก อยากให้ลูกได้มีโอกาสใช้เงินเหมือนเพื่อนคนอื่นๆ แต่เราก็ต้องเข้าใจด้วยว่าเราไม่ได้รวยมาตั้งแต่เกิด เราต้องรู้จักใช้เงินให้เป็น อันไหนควรใช้ อันไหนไม่ควรใช้ พ่อจะพูดอย่างนี้ตลอด

เสื้อผ้าของพ่อนี้ับชุดได้เลยค่ะ ชุดไหนซื้อมานานกว่า ๑๐ ปีแล้ว บางชุดหนูเห็นตั้งแต่เกิดมา จนเดี๋ยวนี้ชุดนั้นก็ยังมีอยู่ ไม่ใช่ว่าเสื้อผ้าดี มียี่ห้อพ่อแม่จะไม่ซื้อนะค่ะ พ่อก็จะซื้อเหมือนกัน แต่ซื้อไม่เยอะ ซื้อมาแล้วได้ใช้ไปนานๆ ใช้ได้คุ้ม ดีกว่าซื้อของราคาถูกๆ ตามแฟชั่น แต่พอผ่านไปซักพักเราก็จะเบื่อ แล้วคุณภาพมันก็จะจะไม่ดีพอด้วยค่ะ พ่อก็จะให้ซื้อคิดหลายๆ อย่าง

การเอาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปขยายผล ก็ไม่ใช่เราจะเอาไปบอกไปสอนทุกอย่าง แต่บางทีเราก็ทำให้เขาเห็นด้วยว่าควรทำอะไร วางแผนอย่างไร อย่งไปซื้อของเราก็ต้องคิดต้องวางแผนก่อนว่าจะซื้อทำอะไร เพราะซื้อมาแล้วไม่ได้ใช้ ก็เปลืองทั้งเงินเสียไป แบบนี้แม่จะเป็นบ่อยค่ะ ก็ถามหนูว่าชอบกินผักไหม เดี๋ยวแม่ซื้อไปให้ แล้วก็ซื้อมาใส่ตู้เย็นไว้เต็มตู้เลย เราก็กินไม่ทัน มันก็เน่าเสียไป”

เห็นไหมว่า น้องๆ เขาไม่ได้เรียนรู้จากแค่การเรียนในโรงเรียนเท่านั้น แต่เรายังได้เรียนรู้และซึมซับเอาความพอเพียงมาจากคนในครอบครัวด้วยเหมือนกัน ความพอเพียงมันไม่ได้เป็นกระแสอยู่ในโรงเรียนเท่านั้น แต่มันแทรกซึมเข้าไปอยู่ในชีวิตประจำวันของคนทั่วไปแล้วละ

ที่ฟังผ่านมา ดูเหมือนว่าจะมีแต่เรื่องความสำเร็จทั้งนั้นเลย แต่อันที่จริงน้องๆ เขาก็มีสิ่งที่ไม่ได้ดังหวังอยู่เหมือนกัน

“ก็มีเรื่องผลิตภัณฑ์หวังเอาไว้ว่ามันจะต้องสวยงาม ดูดี ต้องขายได้ แต่มันก็อาจจะขายได้ส่วนหนึ่ง แต่ไม่เท่ากับที่เราตั้งความหวังเอาไว้ แต่มันก็ออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ได้สำเร็จอยู่ค่ะ”

“ช่วงแรกๆ ก็จะมีเรื่องความร่วมมือของเพื่อนๆ ตอนแรกก็ชอบพูดว่าฉันทำไม่เป็น ใครทำเป็นก็ทำไปเถอะ บางทีกลุ่มนี้ ๔ คน ก็มีคนทำเพียงคนสองคน เราก็พยายามเปลี่ยนเขาให้มาเรียนรู้ด้วยกัน ทำไปด้วยกัน เขาจะได้ทำเป็นกันทุกคน จะได้ไม่มีใครมาพูดอย่างนี้อีก พอจบ ม.๔ มาชั้น ม.๕ ทุกคนก็มาช่วยกันทำหมด”

ผู้เขียนอยากรู้ต่อน้านองๆ มองเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตัวเองและคนรอบข้างหรือเปล่านั้น

“การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตัวนักเรียนคือ เราไม่ได้มีความสามัคคีแค่เฉพาะตอนทำโครงการ แต่มันจะสืบทอดต่อมาเรื่อยๆ ทั้งด้านกระบวนการ วิธีการดำเนินชีวิต การเรียนการสอนทุกอย่างมันต้องมีความพอเหมาะ ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป”

“กระบวนการที่อาจารย์นำมาใช้ในการเรียนการสอนก็เปลี่ยนไป แต่ก่อนอาจารย์ก็สอนๆ โดยที่เราไม่สามารถตั้งคำถามอะไรได้เลย แต่เดี๋ยวนี้ถ้าเรื่องไหนที่อาจารย์สอน แล้วเราคิดว่าไม่ใช่ เราก็ท้วงติงได้ บางครั้งอาจารย์ก็มีแต่สอน โดยที่นักเรียนไม่มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนเลย แต่พอมีกิจกรรมนี้เข้ามา เราก็ได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากขึ้น เรามีความกล้าที่จะเสนอความคิดเห็นว่า ที่อาจารย์สอนมาเราไม่เข้าใจเลย หรือว่าสิ่งที่อาจารย์สอนมาเราจะได้ประโยชน์อะไร มันทำให้เราต้องไปปรึกษาอาจารย์ด้วย ว่าสิ่งที่เราคิดมาอย่างนี้ดีไหม ไปเสนอความคิดเห็นให้อาจารย์รับฟังด้วยว่า การเรียนแบบนี้มันเป็นอย่างนี้บ้าง เป็นทางเลือกใหม่ บางทีก็เอาโครงการที่เราทำไปปรึกษาอาจารย์ด้วย ทำให้เราเข้าใจเนื้อหามากยิ่งขึ้น เข้าใจรายละเอียดทุกอย่าง ไม่ใช่ว่าฟังอาจารย์สอนแล้วนึกภาพไม่ออก ไม่เข้าใจ บางทีอยากจะถาม แต่มันไม่เข้าใจ ก็เลยไม่รู้จะถามอะไร แต่พอเราได้มาศึกษาในรูปแบบโครงการ เราจะศึกษาอย่างละเอียด ไม่ใช่แค่ศึกษาอย่างผิวเผิน เพราะเราต้องมีข้อมูลที่ละเอียดพอ ทำให้เราได้ความรู้มากกว่าการที่จะฟังอาจารย์สอนไปเรื่อยๆ โดยที่เราไม่ได้ลงมือศึกษาเอง”

พอฟังถึงตรงนี้ ผู้เขียนรู้สึกว่าการจัดสถานการณ์ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ในโรงเรียนแห่งนี้ ยังมีอะไรให้น่าติดตามค้นหาอีกเยอะเลย นอกจากนี้ยังทำให้เรารู้ว่าคุณครูได้ใช้วิธีการเรียนรู้ทั้งที่เป็นรูปแบบการศึกษาในระบบ และรูปแบบที่เป็นลักษณะเด่นของ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) อีกด้วย ซึ่งแนวการเรียนรู้แบบนี้ให้ความสำคัญกับการสร้างความสมดุลของอำนาจ (Balance of Power) ให้เกิดขึ้นในระหว่างครูและนักเรียน โดยมองว่าระบบการศึกษาแบบเดิมนั้น มีแบบแผนในการใช้อำนาจของครูที่มีเหนือนักเรียน ดังนั้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจึงไม่ให้ความสำคัญกับวิธีการเรียนที่แบ่งออกเป็นรายวิชามากมาย เพราะทำให้เด็กๆ ยากที่จะมองเห็นความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และยากที่จะเชื่อมโยงให้เห็นความหมายของชีวิต แต่ได้ให้ความสำคัญกับวิธีการเอื้ออำนวย (Facilitation) หรือที่

อาจารย์ไพรวรรณใช้คำว่า การจัดสถานการณ์นั่นเอง โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เสริมสร้างพลังอำนาจ สร้างความสัมพันธ์ และเคารพซึ่งกันและกันในระหว่างคุณครูกับนักเรียน ทำให้นักเรียนสามารถมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในทุกด้านของกระบวนการเรียนรู้

นักเรียนจึงไม่ได้เป็นเพียงผู้รับและผู้ฟังเท่านั้น แต่จะเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่นักเรียนมีส่วนร่วมสร้างทั้งเนื้อหาและกระบวนการ ทำให้นักเรียนกล้าที่จะพูดหรือแสดงความคิดเห็นต่อวิธีการสอนของคุณครู เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนด้วย ทำให้เขาสนุกสนาน มีความสุขกับการเรียน เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่พวกเราอยากให้มียู่ในทุกโรงเรียนของเมืองไทยเลยละ

คำถามต่อไปนี่ จริงๆ แล้วผู้เขียนไม่ได้คาดหวังว่าจะได้บทเรียนอะไรมากนัก เพราะคิดว่าคงจะเป็นคำถามในช่วงท้ายๆ ก่อนปิดการสัมภาษณ์ แต่ผู้เขียนคิดว่าเป็นคำตอบที่ทำให้เห็นวิถีคิดของพวกเขาอย่างชัดเจนเลยทีเดียว โดยผู้เขียนถามว่าถ้าหากต้องทำโครงการอีก เราอยากจะทำเรื่องอะไร

คำตอบของน้องๆ น่าสนใจจริงๆ เขาตอบว่า

“เป็นคำถามที่ยากมากเลยคะ เพราะกว่าเราจะได้หัวเรื่องลับๆ ปรด เราก็แทบน้ำหู น้ำตาเล็ดเลย เพราะเวลาเรานำเสนอว่าจะทำเรื่องอะไร มันก็จะมีข้อโต้แย้งเอามากๆ เกือบกันเสมอ มันไม่ใช่ว่าเป็นความคิดเห็นของใครคนใดคนหนึ่ง ถึงแม้ว่าบางเรื่องเราจะเห็นว่ามันดีที่สุดในแล้ว แต่ถ้าเพื่อนไม่เห็นด้วย มันก็ตกไป มันต้องเอานำเสนอที่ประชุมให้เพื่อนแต่ละคนเห็นด้วย แต่พอเป็นมติจากที่ประชุมแล้วว่าจะทำเรื่องอะไร เราก็จะลงมือทำกันเลย”

“การจะทำโครงการซักเรื่องหนึ่ง จริงๆ แล้วมันไม่ใช่เรื่องยากเลย เพียงแต่เราต้องหาข้อมูลและเหตุผลที่จะมาสนับสนุนเรื่องที่เราจะทำได้ เพราะว่าถ้าเรามีข้อมูลแล้วเราก็เอานำเสนอเพื่อนๆ ได้ และถ้าหากเพื่อนๆ จะไม่เห็นด้วย เขาก็ต้องมีเหตุผลมาแย้งว่าทำไมถึงไม่เห็นด้วย ไม่ใช่เพียงแค่ว่าไม่เอาแล้วก็จะจบ ถ้าคุณไม่สามารถหาเหตุผลมาโต้แย้งได้ คุณก็ต้องทำ มันก็เป็นเรื่องของประชาธิปไตยภายในห้องด้วย”

๕

ความพอเพียง ในความหมายนักปฏิบัติลูกนางฟ้า

คำถาม สุดท้ายที่ผู้เขียนนึกได้ในตอนนี้ก็คือ มีอะไรอยากจะทำถึงคนอื่นที่คิดจะนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้บ้าง

หญิง “อยากฝากบอกว่า อย่าคิดว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องไกลตัว อยากให้เขาเอามาใช้ให้มากๆ อย่างที่เราเห็นในโรงเรียน พอเรานำเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียงเข้า แต่ก่อนเวลาเราเดินไปไหน ก็จะเห็นขยะเยอะมาก เตี้ยวันนี้ขยะก็ลดลง อยากให้เขารู้จักใช้สิ่งของให้มันคุ้มค่ามากขึ้น หรือว่าในเรื่องการกินอาหารก็กินให้หมดจาน ถ้าหากเราไปคิดว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องไกลตัวเรา หรือคิดว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องเงินเพียงอย่างเดียว จะต้องประหยัดแค่นั้น มันไม่ใช่เลยค่ะ เพราะมันเป็นทุกเรื่องในชีวิตเราที่ต้องนำมาใช้กับชีวิตเรา”

ใช่...เศรษฐกิจพอเพียงต้องนำมาใช้กับชีวิตเรา ไม่ใช่หวังว่าจะเอาไปใช้กับชีวิตคนอื่น แล้วบอกว่าอยากช่วยให้คนอื่นมีชีวิตที่ดีขึ้น มันต้องเริ่มต้นที่ตัวเราก่อนจริงๆ ทำไมเด็กๆ ที่นี่ถึงคิดกันได้ ผู้เขียนเคยทำงานร่วมกับผู้ใหญ่มาตั้งมากมาย ไม่เห็นมีใครคิดได้ลึกซึ้งอย่างนี้เลย

หนูหญิง “เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่แค่ว่าต้องประหยัดเท่านั้น มันเป็นความพอเพียง แล้วก็พอดี เป็นทางสายกลาง มีเหตุมีผล ไม่ใช่เราจะปฏิเสธทุกอย่าง เวลาเราไปนำเสนอโครงการที่อื่นก็มีคำถามว่า ไหนบอกว่าพอเพียงไง ทำไมไม่มีเฟอร์นิเจอร์มาใช้นำเสนอด้วย เราก็ต้องบอกว่า ใช้เฟอร์นิเจอร์มันสะดวกเวลาพกพาไปไหนมาไหน ใช้ได้นานด้วย แล้วคำว่าพอเพียงมันก็ไม่ใช่ที่เราจะใช้ของหรูหราไม่ได้ แต่รู้จักใช้ให้มันพอดี ไม่เดือดร้อนคนอื่น”

เบสท์ “คำว่าพอเพียง ปกติเราก้เรียนแต่ในหนังสือทางทฤษฎีเท่านั้น ถ้าเราจะเอาเฉพาะแค่ภาคทฤษฎีตามตัวอักษร แล้วไม่ลงมือปฏิบัติให้เห็นจริง เราจะไม่มีวันเข้าใจความหมายของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าเราแค่ได้ยินได้ฟังจากอาจารย์แล้วไม่ลงมือปฏิบัติ มันก็จะไม่เกิดประโยชน์อะไรต่อเรา จึงอยากฝากให้เพื่อนๆ ได้ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

ชมพู่ “ความพอเพียงมันก็เป็นเหมือนกับว่าเราจะใช้ชีวิตอย่างไรให้มีความสุข ไม่เดือดร้อนใคร แต่ก็ควรจะคิดเผื่อไว้ล่วงหน้าบ้างว่าถ้าเราใช้ชีวิตแบบนี้แล้ว ในอนาคตเรายังมีความสุขแบบนี้อยู่อีกไหม ก็เป็นการใช้ชีวิตแบบมีเหตุมีผลนั่นแหละค่ะ”

นุ่นนิ่ม “เพื่อนๆ พุดไปหมดแล้วค่ะ”

เป็นไง...ขนาดคำตอบสุดท้ายก็ยังยึดหลักพอเพียงเลย เพื่อนๆ พุดไปหมดแล้วค่ะ เหมือนกับอยากบอกผู้เขียนว่า ก็ไม่รู้อะไรที่มันซ้ำๆ กันอีกทำไมให้สิ้นเปลืองความคิดและพลังงาน อะไรทำนองนี้

หลังจากคุยกันเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้เขียนก็ลุกขึ้นเก็บข้าวของเตรียมตัวกลับ น้องๆ ทุกคนก็ลุกขึ้นจากโต๊ะหินอ่อนที่เรานั่งคุยกัน แต่ทุกคนไม่ได้ลุกไปตัวเปล่า เขาช่วยกันเก็บถุงขนมและแก้วกระดาษ ทำให้โต๊ะหินอ่อนดูสะอาดสะอ้านเหมือนกับตอนที่เรามาถึง ไม่มีร่องรอยของขยะให้เห็น

พอถึงตอนนี้ผู้เขียนก็ถึงบางอ้อ และารู้แล้วว่าทำไมโรงเรียนถึงได้ดูสะอาดตา จนผู้เขียนรู้สึกประทับใจเมื่อได้มาเห็นในครั้งแรก ความสะอาดของโรงเรียนคงไม่ได้เป็นเพราะฝีมือภารโรงเพียงอย่างเดียวแน่ๆ เลย แต่คงเป็นเพราะการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของนักเรียนทุกคน ที่ทำกันมาจนเป็นนิสัย น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้โรงเรียนแห่งนี้ดูสะอาดตาเมื่อได้มาเห็น

บทเรียนอีกอย่างหนึ่งที่น้องๆ เขาไม่ค่อยพูดถึง แต่ผู้เขียนสามารถสัมผัสได้จากการพูดคุยก็คือ การบูรณาการภาษาไทย ผู้เขียนรู้สึกว่าน้องๆ ทุกคน พุดจาชัดถ้อยชัดคำ ตรงประเด็น ซึ่งเขาสามารถสื่อสารให้ผู้เขียนเข้าใจได้ว่า ใคร ทำอะไร กับใครที่ไหน อย่างไร

หรือถ้าหากจะพูดกันตามหลักวิชาภาษาไทยก็คือ เป็นการพูดประโยคที่สมบูรณ์ คือมีประธาน กริยา กรรม และส่วนขยายต่างๆ ไม่ได้เป็นการพูดแบบลอยๆ ที่ขึ้นต้นประโยคด้วยคำกริยาเหมือนอย่างที่เราได้ยินเด็กๆ สมัยใหม่เขาพูดกัน อีกทั้งยังมีการใช้คำที่หลากหลาย เหมาะสมกับการอธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจอีกด้วย

ซึ่งก็หมายความว่า เขามีคลังคำอยู่ในสมองจำนวนมากมายทีเดียว ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการบูรณาการวิชาภาษาไทยเข้าไปในโครงการของเขาจนแทบจะแยกไม่ออกว่ามันตรงส่วนไหน แต่ผลที่เกิดขึ้นกับเด็กนักเรียนนั้น ได้สร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของคนที่มีคุณภาพให้ผู้เขียนได้เห็นอย่างชัดเจนเลยละ

เดิมทีเดิยวผู้เขียนคิดว่าจะสรุปเป็นข้อๆ ให้ผู้อ่านได้เห็นว่าการถอดบทเรียนโรงเรียนเศรษฐกิจพอเพียงครั้งนี้มีอะไร มีบทเรียนสำคัญๆ อะไรบ้าง แต่ก็คิดว่ามันคงจะน่าเบื่อไม่น้อยที่ต้องมาอ่านซ้ำๆ กับสิ่งที่ผู้เขียนได้พยายามสื่อสารและสอดแทรกเอาไว้ในเนื้อหาตั้งแต่ต้นเรื่องมาแล้ว ก็เลยคิดว่าจะใช้หลักพอเพียงดีกว่า เอาแบบที่น้องนุ่นนิ่มว่านั่นแหละ

“พุดไปหมดแล้ว ไม่รู้อะไรอีกแล้วขอจบแค่นี้ละครับ”

ลูกนางฟ้า บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการเรียนการสอน

หนังสือประกอบตลาดนัดความรู้ ครั้งที่ ๑

โครงการเสริมศักยภาพการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

สู่สถานศึกษาและชุมชน : ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

โรงเรียนกัลยาณวัตร ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น

ที่ปรึกษา ทรงพล เจตนาวณิชย์, ศศิณี ลีมพงษ์

เรียบเรียง มนต์ชัย ผ่องศิริ, อนันต์ แม้นพยัคฆ์

พิสูจน์อักษร อมรรัตน์ เกரியงขจร

จัดรูปเล่ม สุชาติ มุกตามณี

ปีที่พิมพ์ มกราคม ๒๕๕๒

จำนวนพิมพ์ ๕๐๐ เล่ม

จัดทำโดย มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)

ร่วมกับ สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)